

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשָּׁבוּעַ וישב תשפ"ה

ערבות מביאה לידי גאולה
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בפרשתנו, יהודה מנהיגם של בני יעקב, שמוכר את יוסף, פוגע אנושות בעקרון הערבות הקושר בין כל צאצאיו של אביו לדורי דורות. חז"ל הגדירו קשר זה בביטוי הלכתי "וכשלו איש באחיו - איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה! (שבועות דף טז ע"א), או בנוסח אחר: "לפי שכל ישראל ערבין זה לזה! למה הן דומין, לספינה שנקרעה בה בית אחד, אין אומרים, נקרע בית אחד בספינה, אלא נקרעה כל הספינה כולה" (תנא דבי אליהו רבה פרשה יב).

יהודה, מפסיד את מעמדו מבחינות רבות - "ויִרַד יְהוּדָה" (בראשית לח, א. עיינו ברש"י שם ובמדרשים). הקב"ה מלמד את יהודה כי עליו לתקן את דרכיו בנושא הערבות כאשר הוא מתדרדר לנתינת הערבון: "...וְתֹאמַר אִם תִּתֶּן עֶרְבוֹן עַד שְׁלֹחַ: וַיֹּאמֶר מַה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ... וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְהוּ הַעֲדְלָמִי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן" (שם יז-כ). רמז נוסף הגיע כאשר הרעב (אותיות ערב) שהכריח את יהודה להכריז בפני אביו, בקשר להורדת בנימין מצרימה: "אֲנֹכִי אֶעְרָבְנֶנּוּ מִיַּד תִּבְקָשְׁנֻנּוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתִיו אֵלַיךְ" (שם מג, ט). יהודה הפנים את המסר והכריז בפני יוסף - השליט במצרים: "כִּי עֲבַדְתָּ עָרַב אֶת הַנְּעָר מֵעַם אָבִי לְאֹמֶר אִם לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלַיךְ וְחָטְאִיתִי לְאָבִי כָל הַיָּמִים: וְעַתָּה יֹשֵׁב נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנְּעָר עֲבָד לְאֹדְנִי וְהַנְּעָר יַעַל עִם אָחִיו: כִּי אֵיךְ אֶעְלֶה אֶל אָבִי וְהַנְּעָר אֵינְנֹו אִתִּי כִּן אֶרְאֶה כְּרַעַע (אותיות ערב) אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אָבִי" (שם מד, לב-לד). יהודה חזר בתשובה אבל את המלכות מפרץ (בנה של תמר) לא יקבל, עד שיתרחש מאורע מקביל מאות שנים יותר (עיינו בתרגום המיוחס ליונתן על בראשית לח, כט).

נפרש דברינו. יעקב שלח את יוסף לבקר את אחיו בלשון הבאה: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רַעִים בְּשָׁכְם ... וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רָאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֵת שְׁלוֹם הַצֵּאֵן וְהִשְׁבִּנִי דְבָר" (שם לו, יג-יד). לאחר דורות רבים, ישי שלח את דוד באותה לשון: "וַיֹּאמֶר יִשִּׁי לְדָוִד בְּנֹו ... וְאֵת אָחִיךָ תִּפְקֹד לְשְׁלוֹם וְאֵת עֲרֻבְתָּם תִּקַּח". יעקב מבקש לבדוק את שלום בניו ורוצה לדעת דְבָר. ישי דורש את שלום בניו ומזכיר את הערבון. השימוש בלשונות השווים מוכיח את הקשר בין שתי הפרשיות. יעקב שולח את יוסף אל אחיו השונאים אותו "עַל הַלְמִתִּיו וְעַל דְבָרָיו" (שם לו, ח) והתורה מסכמת "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר" (שם יא). נפרש את הביטוי דְבָר ואח"כ נחזור לערבון. חלומותיו של יוסף על מלכות ושלטון היו בבחינת נבואה (עיינו שם בראשונים) והיא מכונה דְבָר. גם לדוד היו חזיונות נבואיים על כך שהוא יהיה המלך של עם ישראל, שיקים מדינה יהודית עצמאית. אחיו של יוסף אינם מקבלים את שאיפותיו ומוכרים אותו כעבד, כנגד הַדְּבָר. גם אחיו הגדולים של דוד, בראשות אליאב, מקבלים את פניו של דוד בתוכחה וגערה אודות חלומותיו, וגם שם המילה דְבָר היא המילה המנחה (עיינו שמו"א יז, כז-לא; שם מופיע השורש דבר שבע: פעמים).

האינטרס הפרטי של דוד הוא להתחמק מהמלחמה בתירוצים שונים, להניח לגוליית להרוג את שאול ובניו, וכך לזכות בקלות במלכות. אבל אז דוד היה חוטא שוב בחטא 'אי הערבות' ועובר על "לא תעמוד על דם רעך", שפוסל מהנהגה. לכן, מזכיר לו ישי אביו: "וְאֵת עֲרֻבְתָּם תִּקַּח". הנשיאה בעול הערבות היא הדרך היחידה לנצח את האויב ולקיים מדינה עצמאית לעם ישראל. מדינה שהיא צעד הכרחי בדרך אל הגאולה השלמה. רעיון זה מופיע במפורש במדרש "אמר ישי לדוד בנו, הרי השעה לקיים אותו הערבות של זקינד (יהודה) שערב את בנימין מיד אביו, שנאמר "אנכי אערבנו", אלא לך והוצא אותו מערבותו, שנאמר "ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח" (שמו"א יז, יח), ואין ערובתם אלא ערבות, מה עשה דוד, הלך וקיים את הערבות, והרג את גלית. א"ל הקדוש ברוך הוא חיך כשם שנתת את נפשך על שאול, שהוא משבטו של בנימין, כשם שעשה יהודה זקינד על בנימין, שנאמר "ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני" (בראשית מד, לג), כך אני נותן בית המקדש בגבולך, ובגבול בנימין".

הבה נתפלל שציר הרשע ימשיך להתמוטט, נודה לקב"ה "על הניסים" בימים ההם וגם בזמן הזה. נייחל כי כל אחינו בית ישראל יזכרו את חשיבות הערבות ההדדית, יכנסו "תחת האלונקה", כשצה"ל מבטיח את המסגרות בהתאם למנהגים ויבא שלום על ישראל. הפצועים, ובתוכם יקירנו איתמר חיים בן ציפורה, יחלימו, החטופים והעקורים יחזרו בשלום ובקרוב לבתיהם, והמשפחות הזקוקות כל כך לנחמה יזכו לה מן השמים.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעֵי לֹוִי זְשִׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלביע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלביע כ"א באדר א' תשע"ד	בלהה בת ישראל מרמורש א' מנחם אב תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טוביב כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	גב' מירה קושיצקי נלביע כ"ב בסיון תשפ"ג	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

סגירת זבובים וספק פסיק רישא

מספר פעמים עמדנו על המהות של מלאכת צידה. ביארנו שהגדרת המלאכה היא הנגשת החיה לשימושו של האדם. האופן בו הדבר הזה נעשה הוא על ידי הגבלת תנועתה. הגבלת התנועה של החיה שלא למטרת שימוש אסורה מדרבנן, מפני הדמיון למלאכת הצד, אך אין בה איסור תורה.

לדוגמא: הגמרא (מסכת שבת דף קז ע"ב) אומרת שאין איסור דאורייתא בצידת חיה שאין במינה ניצוד, כלומר אין בה שימוש לבני האדם.

לאור הדברים, נשאלתי אם מותר לסגור זבובים בתוך קופסה, מפני שיש כאן שני צדדים להיתר: א. אין במינו ניצוד – אין לאדם שימוש בזבוב. ב. הסגירה בקופסה אינה מנגישה את הזבוב. ברגע שיפתח את הקופסה ללא ספק הזבוב מיד יעוף החוצה. הסבירות לתפוס את הזבוב, גם אחרי סגירתו בקופסה, נמוכה ביותר.

הטור (בסימן שטז) מדבר על בית שיש בו זבובים, ויש שם קופסה שהזבובים מטיילים בה. בעל התרומות אוסר לסגור את הקופסה, מפני שיש כאן איסור צידה מדרבנן. אך הטור חולק עליו, משני טעמים: א. "שאינן הזבובים ניצודין בתיבה, שאם בא לפתוח התיבה וליטלם – יברחו". ב. אין כאן כוונה לצוד.

בשאלה שנשאלתי הייתה כוונה למנוע את תנועת הזבובים. אם כך, הטעם הראשון עומד בעינו – סגירת הזבובים בקופסה אינה מסייעת בלכידתם, אך מבחינת הטעם השני, מניעת תנועת הזבובים נעשית בכוונה תחילה. הבית יוסף דוחה את דבריו, ומכריע כדברי בעל התרומות. בשולחן ערוך (אורח חיים סימן שטז ג) הוא פוסק שאסור לצוד זבובים, הרמ"א מזכיר את המחלוקת, כותב בסתם שאסור לסגור קופסא שיש בה זבובים, ומוסיף שיש מקלים אם סביר שכאשר יפתח את הקופסא הזבובים יצליחו לברוח ממנו.

בילקוט יוסף, לאור פסיקת הרב עובדיה ביביע אומר, פוסק כדברי הטור, אם הזבובים מציקים לו, מפני שיש כאן שני דרבננים (שאינן דרכו להיות ניצוד, ושהצידה לא יעילה מפני שלא יוכל לתפוס את הזבובים) בהקשר בו מעוף הזבובים מצער אותו.

הט"ז מבאר את הטור בצורה שונה: אם יש זבובים בקופסא, גם הטור מסכים שאסור לסגור את הקופסא. הטור מדבר על מצב בו הוא אינו בטוח אם יש זבובים בקופסא. למעשה הט"ז מתיר לנפנף להעיף את הזבובים הנראים ואז לסגור את הקופסא, גם אם יתכן ונתרו שם זבובים.

לכאורה הדבר מפתיע: אם לא נותרו זבובים, אין שום סיבה לאסור. מדוע הט"ז חושב לאסור? מפני שהוא יודע שיתכן ויש שם זבובים. ואם יש שם זבובים, הוא צד. אם כך, מדוע מותר לו לסגור את הקופסא?

בכדי להסביר את דבריו, נשווה את הדברים לדיני דבר שאינו מתכוון:

אדם גורר ספסל על גבי קרקע. יתכן ויהיה לו מידע מספיק על הכובד של הספסל והצפיפות וקשיחות של הקרקע בכדי לדעת אם הוא יותיר אחריו חריץ. אם הוא יודע שלא, ודאי שזה מותר. אם הוא יודע שזה יותיר חריץ, הדבר אסור בוודאי, שכן זהו פסיק רישא. ואם הוא אינו יודע? היה מקום לדרוש ממנו לכאורה להביא סיסמוגרף ופזיקאים ולהכריע אם הספסל יותיר חריץ או לא, ורק לאחר מכן יידע אם מותר לו לגרור את הספסל. אך אנו לא דורשים את זה ממנו. כל עוד הוא בספק אם יש כאן פסיק רישא, זה כבר לא נקרא פסיק רישא, אלא דבר שאינו מתכוון.

אומר הט"ז: מוכח מכאן שכל עוד אין לאדם ידיעה אם יש פסיק רישא, הדבר מותר. אם כך, הוא הדין לסגירת הקופסא: אין לאדם מידע שסגירת הקופסא תכלא זבובים, מפני שהוא לא בטוח אם יש זבובים. לכן מותר לסגור את הקופסא.

בדרך כלל דבר שאינו מתכוון הוא דבר שאין לנו כלים סבירים לבחון את המציאות. הט"ז מרחיב את ההגדרה לדברים שניתן לראות בעיניים אנושיות, לא מוטל על האדם להתחיל לחפש את הבעיות. מכיוון שהתורה התירה דבר שאינו מתכוון, מותר לו, לא לחפש את האיסורים. ולכן פסיק רישא המוטל בספק זהה לדבר שאינו מתכוון.

נראה שהדבר מבוסס על הבנת מושג פסיק רישא. התורה אינה אוסרת לעשות פעולה, גם אם תתכן תוצאת מלאכה אסורה ממנה. אך אם התוצאה וודאית, אסור. מדוע? הרי גם במקרה בו התוצאה וודאית האדם אינו מתכוון לתוצאה הזאת?

התשובה היא שאם התוצאה וודאית, האדם אינו יכול להתחבא מאחורי חוסר הכוונה. הוא מודע לתוצאה, שבהכרח תבוא, ולכן אנו משייכים אליו את התוצאה.

מחדש הט"ז שאת זה נאמר רק אם האדם באמת יודע. כל עוד חסר לו מידע התוצאה נידונה כנעשתה בחוסר כוונה.

המרדכי על מסכת עבודה זרה מביא את הדין שכתבו ראשוני אשכנז, שאסור לחתות את האש שתחת קדירה של נכרים, שמא הנכרים הכניסו בשר וחלב, ונמצא שהוא בישל בשר בחלב. שואל רע"א: מדוע, הרי אין לו כוונה לבשל בשר בחלב? אומר רע"א: בגלל שיש הבדל בין ספק שניתן להכריע על ידי התבוננות נוכחית וספק שניתן לברר רק בעתיד. את השאלה אם הספסל ישאיר חריץ אדם רגיל יכול להכריע רק בעזרת ניסוי. אך האם הגוי הכניס בשר וחלב אפשר לברר כבר עכשיו. אם כך, יש כאן ספק פסיק רישא, שצריכים לדון בו לאיסור, בשונה מדבר שאינו מתכוון, המותר.

אם כך, גם במקרה של הזבובים קורה דבר דומה: אם יש זבובים, ודאי שיש איסור. האדם יכול לברר את מציאות הזבובים כבר עכשיו, ולכן רע"א יאסור, כדברי הבית יוסף בניגוד לט"ז.

למעשה הביאור הלכה מכריע כדברי הט"ז, לכל הפחות לעניין מלאכת צד, ובוודאי לעניין צידת דבר שאין במינו ניצוד.

אם כך למעשה: לפי הרב עובדיה מותר לסגור את התיבה גם אם הזבובים נמצאים בה. לפי הביאור הלכה מותר לסגור את התיבה רק אם אינו יודע אם יש שם זבובים.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Karlsruhe, Germany

קרלסרואה, גרמניה

שבט תשנ"ג

סיוע גויים בטהרת המת, במקום שאין יהודים

שאלה

יהודי ירא שמים עושה טהרה למת שלא הי' משומרי תורה ומצוות ואין יהודים במקום המוכנים לעזור בידו ונעזר הוא בגויים המבצעים הוראותיו בטהרה. האם יש אסור בדבר מצד הדין להעזר בגויים?

תשובה

מצד הדין אין איסור להיעזר בגויים בטהרת המת, וכפי שהגמרא אומרת: מת ביום טוב ראשון, יתעסקו בו עממין¹. ואולם טוב שאמנם לא יגעו במת לא גויים ולא בעלי קרי ולא נידה². ועל כן, אם אין יהודים בעיר המוכנים לעזור בטהרת המת, מותר להיעזר בגויים המבצעים הוראותיו בטהרה, אך לאחר שיסיימו הגויים הטהרה ויסלקו את ידיהם, ישליך היהודי מים על כל גופו של הנפטר, כך שסוף טהרתו תהא על-ידי ישראל³.

¹ מס' ביצה (ו ע"א), ונפסק להלכה בשו"ע או"ח (סי' תקכו סעיף א).
² פרק מעשה המת המיוחס להלל הזקן, נדפס בסוף ספר "סדר ז' באדר" לגרי"מ טולדנו (עמ' 165) והובא ב"גשר החיים" (ח"א עמ' קי). וכן כתוב ב"כל בו" על אבילות (עמ' 67) שגדולי הדור הקפידו, שטהרת המת תהיה דווקא על ידיהם, ומכל שכן שלא יגע עכו"ם במת בשעת טהרה או אחרי טהרה, או בשעה שנושאים אותה, וציין לשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תקז) ו"תרומת הדשן" (פסקים וכתבים סי' ה). ועיין "עבודת הגרשוני" (סי' עז), וכה ציוה יעקב אבינו ורבנו הקדוש שלא יגע ערל במיטתו.
³ על-פי הרדב"ז הנ"ל בהערה 2.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
 הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
 ראשי הכולל

גם אני מאשר:
 הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:		החילו, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה

<p>לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט</p>	<p>לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעיין גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
---	--	---	---	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הייך

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".
 הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
 זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

